

УДК 316.645.2

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ “ДОВІРА” В КОНТЕКСТІ СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Т. А. Супрунець

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, 79000, Україна,
tanjasuprunec@rambler.ru*

У статті розглянуто основні підходи до інтерпретації довіри у філософії, психології, історії, політиці та економіці. Визначено специфіку соціології при розгляді цього поняття. Також автор пропонує власне визначення довіри, що ґрунтується на міждисциплінарному підході до вивчення зазначеного феномену.

Ключові слова: довіра, концептуалізація довіри, форми довіри, ризик.

На сьогодні поняття “довіра” досить широко використовується у межах соціогуманітарних досліджень. Причому, кожна із наук розглядає цей феномен крізь призму власного аксіологічного ядра, що, з одного боку, зумовлює багатоаспектність його трактування, а з іншого – обмежує інтерпретацію предметним полем конкретної науки. Тому, стаття спрямована на створення передумов для вирішення такої наукової проблеми, як подолання вузьких дисциплінарних рамок, які виникають при дослідженні феномену довіри окремими науками соціогуманітарного профілю. Вважаємо, що доцільним є міждисциплінарний підхід до розгляду цього поняття, який дасть змогу значно розширити межі використання терміну та суттєво поглибити знання про нього. Тому, метою статті є здійснення різнопланового моделювання поняття “довіра” у межах соціогуманітарних наук на загал та в соціології зокрема. Для досягнення мети необхідно вирішити такі завдання: опрацювати наукову літературу по темі та здійснити теоретичну інтерпретацію поняття “довіра” у філософії, психології, історії, економіці та політиці; з’ясувати соціологічну специфіку розгляду поняття довіри та здійснити узагальнення досвіду теоретичного дослідження поняття, що вивчається.

Поняття “довіра” вивчають у своїх наукових розвідках представники ряду соціогуманітарних наук. Зокрема, поняття довіри у філософії досліджують такі вчені, як А. Селігмен [1], Д. фон Гільдебранд [2], Ю. Габермас [3], О. Кожем’якіна [4]. Вивчення взаємозв’язку довіри та економічного зростання суспільства займається Ф. Фукуяма [5] та Дж. Хоскінг [6]; довіру як важливу складову формування соціального капіталу вивчають Р. Патнем [7], Дж. Коулмен [8], П. Бурдьє [9] та ін. Довіра у політичному контексті як підґрунтя для формування громадянського суспільства аналізується такими дослідниками, як Д. Данкін [10] та С. Погорелий [11]. Психологічні аспекти вивчення довіри присутні у працях Е. Еріксона [12], М. Коула [13], Т. Скрипкиної [14], О. Назарук [15]. У соціології дослідження феномену довіри присутні у працях Е. Дюркгайма [16],

Р. Мертона [17], Т. Парсонса [18], М. Вебера [19], П. Штомпки [20], Ф. Фукуями [21], Ш. Ейзенштадта [22] та ін. Тобто, феномен довіри у більшості досліджень вивчається у межах окремих аспектів.

Для того, аби зрозуміти онтологічну та епістемологічну основу цього поняття, варто звернутися до філософії. У контексті філософських досліджень довіра постає ментальним станом свідомості, який формує настанову на те, що люди, на яких покладаються зобов'язання, обов'язково виправдають їхні очікування [4]. Також під цим поняттям розуміють морально-практичне ставлення індивіда до партнера у спілкуванні, яке ґрунтується на його вірі у чесність та щирість [23, с. 166]. Довіра може мати наївну (дитячу) форму, набувати символічного значення (клятва, присяга), триматися на особистій відданості або ж ґрунтуватися на формальних засадах і виражатися у формі договору [23, с. 166]. Тобто, довіра може набувати абсолютно протилежних за змістом форм – від неформальних до чітко регламентованих. Це породжує серед філософів питання про її природу. Зокрема, на думку В. Кондрашової-Діденко та Л. Діденка, довіра може трактуватися як ірраціональне поняття, під яким розуміють елемент або форму віри або ж раціональне відношення (впевненість у надійності інших, відчуття відповідальності, орієнтація на появу можливих ризиків та досягнення максимально ефективного результату) [24]. О. Кожем'якіна у своїх наукових розвідках говорить про співвідношення у структурі довіри раціональної та ірраціональної компонент [4]. Причому, дослідниця зазначає про домінування ірраціональної компоненти над раціональною. А. Міщенко, навпаки, вважає, що довіра є радше раціональним знанням, яке формується на основі логіки та досвіду і доповнюється ірраціональною компонентою, що виражається у формі віри [25]. Тобто, серед дослідників немає одностайної єдності у поглядах щодо природи довіри. Зрозумілим є те, що вона формується у межах раціональних та ірраціональних компонентів, або ж синтезує у собі обидва складники.

З точки зору гносеології, довіру можна трактувати як діалогічний спосіб пізнання, у межах якого розвиваються суб'єкт-суб'єктні відносини, взаємозв'язок буття “Я” із буттям “Ти” [4]. У такому аспекті під суб'єктом постає “інший”, на інтереси якого прагне зорієнтуватися об'єкт.

Філософія розглядає довіру із аксіологічної точки зору як духовний орієнтир та метацінність відносно таких демократичних цінностей як свобода, справедливість та солідарність, під впливом яких будується громадянське суспільство [4].

Отож, довіра, із філософської точки зору, – це, з одного боку, структурована сутність, що включає в себе довірчі очікування (одночасне поєднання у собі раціонального, ірраціонального та етичного компонентів) і реалізацію діяльності задля досягнення бажаного результату [4]. З іншого ж боку, вона є постійним процесом формування суб'єктних відносин, в основі якого лежать духовні орієнтири суспільства – цінності.

Психологічна енциклопедія трактує довіру як морально-психологічну категорію, яка характеризує ставлення індивідів до іншої особи та її дій і ґрунтується на переконанні в чесності та сумлінності цієї особи та правильності її дій [26]. “Енциклопедичний словник” Брокгауза та Ефрона визначає досліджуване поняття як психічний стан, в міру якого індивід погоджується із думкою іншого суб'єкта, яка видається йому прийнятною та авторитетною [27, с. 144].

Психологи виділяють у структурі довіри три складові. Когнітивна складова – це знання людини про себе та світ, норми поведінки, на основі чого формується прогноз наслідків передбачуваного вчинку. Емоційний компонент включає у себе припущення індивіда про рівень безпеки під час взаємодії із іншими суб'єктом та оцінку власних можливостей. Унаслідок зіставлення людиною знання про ситуацію та оцінку власних перспектив формується поведінковий компонент – вибір індивідом певної стратегії поведінки. Т. Скрипкіна вважає, що саме через діяльнісну складову виражаються основні характеристики довіри: міра (ступінь саморозкриття особистістю різних сфер свого життя іншим), вибірковість (суб'єктивна значимість інформації), парціальність (встановлення суб'єктивних меж, де розпочинається або закінчується довіра до інших) [14].

Для теоретичної інтерпретації поняття довіри важливим моментом є те, що психологи акцентують увагу на таких складових, як знання та оцінки, які безпосередньо впливають на діяльність людини. Отож, довіра може інтерпретуватися як внутрішньопсихологічна ірраціональна категорія, що характеризує поведінку окремого індивіда, визначаючи його почуття, стани та соціальні настанови. Хоча, водночас, вона не позбавлена впливу зовнішніх чинників і визначається умовами навколишнього середовища, відповідного типу культури та соціального устрою.

Варто говорити про те, що в різні епохи феномен довіри трактувався по-іншому [28]. Зокрема, на думку С. Погорелого, в країнах Стародавнього Сходу довіра розглядалася в контексті політичних орієнтацій (політична довіра) та як метод вирішення соціальних проблем і гармонізації життя людини та сім'ї. В античності це поняття вважалося синонімом демократії. Пізніше, в Нові часи, увага акцентувалася на дослідженні філософських, етичних та правових аспектів довіри. Як об'єкт самостійного вивчення у різних науках довіра постає тільки у другій половині ХХ ст. [29]. Тобто, історичний аналіз дає змогу сформуванню уявлення про ідеї довіри та її функції в темпоральній перспективі. У цьому контексті важливо зрозуміти загальну тенденцію розвитку довіри у різні епохи та дослідити конкретні її прояви в рамках історичного дискурсу.

Економісти та політологи також приділяють поняттю довіри велику роль. Здійснивши історико-логічний аналіз категорії “довіра” в економіці, Л. Турчин зазначає, що цей феномен здатен мінімізувати ризики та компенсувати невизначені та непередбачені аспекти економічних відносин. За таких умов довіра є системою взаємозв'язків, що ґрунтуються на впевненості у добросовісності, відповідальності та чесності іншої сторони і спираються на розгалужену систему формальних і неформальних інститутів [30]. Також довіру трактують як специфічний економічний ресурс, який визначає потенціал економічного зростання країни [5].

У політичному контексті під цим поняттям розуміють специфічний формат двостороннього зв'язку двох або більше рівноправних суб'єктів, який характеризується визнанням можливості суб'єкта задовольнити потреби об'єкта [31]. Може існувати дві форми політичної довіри: надійність та відчай у випадку безвихідності. Політична довіра громадян свідчить про інституційну легітимність влади. Варто зазначити, що формування демократії та громадянського суспільства тісно пов'язане із рівнем довіри у суспільстві та формуванням у ньому відповідного типу політичної культури [11].

Отож, політекономія трактує поняття, яке вивчають як нематеріальний ресурс, що дає змогу примножити матеріальні прибутки та укріплювати / підтримувати мережу владних відносин шляхом уникнення трансакційних витрат.

Отже, в політекономії, як і в психології, присутнім є трикомпонентне розуміння довіри. Діяльність людини визначається відповідно до тих знань та оцінок, які має індивід. Також важливим є те, що довіра трактується не тільки в контексті суспільних відносин, але й як різновид специфічного суспільного ресурсу, іншими словами, капіталу.

У соціологічній перспективі дослідники диференціюють довіру за її спрямованість: довіра до себе, довіра до інших та довіра до системи [32, с. 88]. Якщо довіра до себе знаходиться здебільшого у вивченні психології, то довіра до інших та до системи є предметом вивчення соціології.

Серед дослідників довіри соціологічного профілю немає однастайної єдності щодо того, як розглядати цей соціальний феномен. Найбільш однозначними є трактування довіри як поняття; почуття; позиції щодо іншого об'єкта; орієнтації на дію [32, с. 81]. Такі форми виразу свідчать про те, що соціологи, разом із психологами та філософами, певною мірою торкаються питання про тривимірну структуру довіри. Оскільки, трактуючи її як почуття, вони виділяють ірраціональну, афективну складову довіри; інтерпретуючи її як позицію щодо іншого об'єкта або ж поняття – визначають раціональну, когнітивну складову. Орієнтація на дію і власне дія – це є поведінковий аспект довіри. Варто зважати на той факт, що довіра не є природньою характеристикою суспільства, вона формується під впливом домінуючих цінностей та певного культурного коду [32, с. 83–84]. Це підтверджує її соціальне начало та тісний взаємозв'язок із ціннісною системою суспільства.

Хоча проблемою довіри соціологи почали цікавитися тільки з кінця 70-х початку 80-х років ХХ ст., певні напрацювання у цьому руслі були здійснені набагато раніше. Зокрема, Е. Дюркгайм надає соціальній довірі великого значення, оскільки саме вона є тим чинником (“до-договірним елементом”), що стримує появу аномії, яка призводить до дезінтеграції суспільства, руйнуючи його соціально-нормативну систему [16]. Цікаве трактування довіри подає у своїх напрацюваннях М. Вебер. На його думку, довіра формується та відтворюється у процесі соціальної взаємодії і визначається типом соціальної дії. Наприклад, довіра формується у ціннісно-раціональному та цілерациональному типі дії, які передбачають альтернативи у поведінці іншого суб'єкта взаємодії. Натомість, традиційна та афективна дії ґрунтуються не так на довірі, як на вірі – догматичному або емоційному сприйнятті поведінки іншого суб'єкта [19].

Довіра є об'єктом вивчення у структурному функціоналізмі. Т. Парсонс, насамперед, визначає її як соціальну дію, що має місце в середовищі соціальних акторів, визначаючи їхню поведінку, вчинки та дію. Дослідник розглядає довіру як елемент, що поєднує між собою окремі складові в рамках конкретної підсистеми. Зокрема, у політиці під довірою розуміють своєрідний кредит, який виборці надають владі, що повинна його повернути у вигляді виконання передвиборчих обіцянок [18]. Тобто, у цьому випадку соціальна дія реалізується у системі взаємодії “очікування – відповідь”, що сприяє збереженню суспільної стабільності. Якщо Парсонс більшою мірою акцентує увагу на структурному змісті довіри, то його послідовник Р. Мертон приділяє більше

уваги функціональному аспекту довіри. Мертон вважає, що саме вона сприяє розвитку суспільства і створює умови для ефективного досягнення мети, виражаючись у формі раціонально обгрунтованої соціальної норми [17]. Варто зазначити, що ідеї Е. Дюркгайма, М. Вебера, Т. Парсонса та Р. Мертона є основою для розбудови соціологічної теорії довіри. Оскільки феномен довіри описується у різних контекстах та інтерпретаціях, то стає зрозуміло, що це поняття формується та функціонує у специфічній багатовимірній системі координат. Насамперед, зазначимо, що соціологи вивчають довіру у кількох перспективах:

- довіра як настанова до дії в умовах нестабільності та ризику [20] (П. Штомпка, Е. Гідденс, Н. Луман). У такому аспекті довіра постає механізмом, що стимулює діяльність індивіда в умовах “суспільства ризику” (термін У. Бека). Довіряючи, людина хоч і стикається із несподіваними або ж непередбачуваними діями інших суб’єктів, проте очікує від них сприятливої та передбачуваної відповіді. Це дає змогу їй почувати себе у безпеці. Довіра, з одного боку, виступає настановою до дії, а з іншого, формує в індивідів власне ставлення щодо інших суб’єктів. Тобто, під впливом довіри утворюється середовище, в якому навіть в умовах невизначеності та множинних ризиків забезпечується ефективна й безпечна суспільна взаємодія.
- Довіра як раціональна дія (Дж. Коулман, П. Блау, Дж. Хоманс). У цьому аспекті поняття інтерпретується як характеристика відносин (односторонніх та взаємних), які будуються за принципом “максимум прибутку – мінімум витрат”. Тобто, кожна зі сторін виступає актором, взаємодія між якими відбувається на основі розрахунку та вигоди. Під довірою розуміється раціоналізована дія, спрямована на досягнення цілі. Хоча теорія раціоналізації дещо спрощує трактування довіри, адже упускає з поля зору роль ірраціонального компонента в структурі досліджуваного феномену, проте, цей підхід дає змогу максимально акцентувати увагу власне на соціальному походженні довіри, яке проявляється у взаємообумовленості довіри та соціальної дії [33, с. 182–183].
- Довіра як складова соціального капіталу (Р. Патнем, Ф. Фукуяма, Д. Гамбетта, П. Бурдєс, А. Селігман). За такого підходу, довіра інтерпретується як продукт суспільних відносин, що є складовою соціального капіталу – набору неофіційних вартостей та норм, які є спільними для членів певної групи і сприяють їхній взаємодії. На думку Ф. Фукуями, довіру можна ототожнити з мастилом, що робить діяльність будь-якої групи ефективнішою [21]. За таких умов, цей феномен доцільно вивчати у контексті соціальних мереж, в середині яких формуються “кола довіри” або ж “радіус довіри” – спільні норми, що притаманні окремим групам людей і не поділяються іншими групами того ж суспільства [21]. Іншими словами, довіра – це сукупність вартостей та норм, які ґрунтуються на засадах взаємності та чесності і поділяються певною групою осіб. За такого підходу довіра як складова соціального капіталу впливає на функціонування різних сфер суспільного життя (напр., економічне зростання, рівень девіантної поведінки, кількість

розлучень тощо). Тому, довіра створює сприятливі умови для кооперації та координації індивідів між собою задля досягнення спільної мети. Для П. Бурдье довіра – це символічний капітал, який дає можливість отримувати матеріальну вигоду (індивід може укласти договір, що принесе йому прибуток, не володіючи матеріальними ресурсами, але маючи достатній кредит довіри) [9].

- Довіра як чинник модернізації суспільства (Ш. Айзенштадт, А. Александер). Довіра є чинником, що полегшує сприйняття суспільною свідомістю трансформаційних змін у соціумі, таким чином, сприяючи його модернізації та впровадженню інновацій. Тривалість та здатність до трансформацій суспільних інституційних комплексів залежить від можливості для розвитку довіри з рівня малих закритих груп до рівня ширших спільнот та мереж. Процес генералізації довіри неминуче викликає суперечності та напруженості між різними суспільними когортами, що посилює перебіг трансформаційних процесів. З іншого боку, у зв'язку зі швидкими та мінливими змінами в суспільстві, довіра потребує постійного конструювання та реконструювання. У такому аспекті довіра постає динамічним чинником, що визначає зміни у суспільстві, а з іншого боку, сама змінюється під впливом суспільних обставин [22].
- Довіра як механізм поєднання індивідуального та колективного, локального та глобального (Т. Мишляєва, П. Штомпка, М. Кастельз, Н. Смелзер). Соціологи погоджуються із думкою, що довіра у суспільстві функціонує на кількох рівнях. Зокрема, російський соціолог Т. Мишляєва зазначає про чотири основних рівні довіри: базисний, особистісний, соціальний та культурний. Базисний (“базова довіра” – термін Е. Еріксона) рівень формується в ранньому дитинстві і свідчить про здатність індивіда довіряти собі та іншим. Особистісний рівень – це система міжіндивідуальних взаємодій. Соціальний рівень – довіра постає надіндивідуальним самостійним ресурсом дії в межах соціальних інститутів груп та організацій. Культурний рівень функціонування довіри виражається у її здатності впливати на формування соціальних норм та культурних зразків певного суспільства [34]. Таким чином, створюється загальний контекст, у межах якого довіра має змогу відтворюватися та розвиватися на попередніх рівнях. Отож, довіра, зароджуючись на індивідуальному рівні, розвивається по спіралі і, в результаті, постає колективним феноменом, синтезуючи у собі обидва елементи.

Схожу думку поділяють дослідники постіндустріального суспільства. Адже під впливом процесів глобалізації значення довіри як міжособистісної взаємодії виходить із мікрорівня вивчення на макро- та мегарівні і досліджується в контексті соціальних інтеракцій [33, с. 185]. Також результати наукових досліджень засвідчують, що у сучасних соціумах під впливом глобалізації відбуваються паралельні процеси звуження на локальному рівні та розширення на глобальному рівні масштабу довірчих відносин між індивідами соціальними групами [20, с. 8–15]. Під впливом розширення “радіусу” довірчих відносин формуються нові соціальні спільноти, (наприклад, групи трудових

мігрантів), віртуальні об’єднання, для яких “стираються” національні кордони, але розширюються межі взаємодій [35]. Таким чином, довіра постає чинником, який виконує інтегруючу функцію у суспільстві не лише на мікро- та мезорівнях, але й на макро- та мегарівнях.

Можна підсумувати, що поняття довіри характеризується поліваріантністю смислів як у межах соціогуманітарних наук загалом, так і в соціологічному аспекті зокрема. Якщо філософія вивчає довіру у загальному контексті, психологія – у межах психіки окремої людини, історія – у часовій перспективі, політекономія – як специфічний ресурс та характеристики відносин суто у сфері політики та економіки, то соціологія акцентує свою увагу на довірі як соціальному феномені, що зароджується і функціонує в суспільстві. Якщо для психології важливо змалювати позитивний чи негативний вплив довіри на досвід та поведінку індивіда, то соціологи вивчають її як чинник, що визначає відносини між індивідами та соціальними групами. На основі “обміну сенсами” різних соціогуманітарних наук, що вивчають поняття довіри, можна сформулювати власну теоретичну інтерпретацію поняття, що досліджується. Отож, під довірою розуміємо *настанову до дії*, яка формується на основі *знань* про шляхи, обставини і можливі наслідки взаємодії суб’єктів між собою та *почуттів*, що виражаються в оцінці суб’єктом іншого учасника взаємодії щодо відповідності його поведінки очікуванням суб’єкта. Довіра формується крізь призму ціннісного поля у межах осі “раціональність – ірраціональність” і виражається у формі готовності суб’єкта до кооперації, навіть в умовах невизначеності та ризику. Оскільки під суб’єктом розуміємо як окремого індивіда, так і соціальну групу чи інститут, то довіра може мати як індивідуальний, так і соціальний характер. Варто враховувати багатовимірну природу довіри і не зводити її сутність лише до окремих аспектів конкретної науки, що вивчає це поняття. Тому вважаємо, що теоретична інтерпретація довіри, здійснена у межах міждисциплінарного підходу, якісно доповнює уже наявні напрацювання. Також варто пам’ятати, що довіра як соціальний феномен функціонує не лише на мікро-, мезо- або ж макрорівнях, але й активно формується та відтворюється на мегарівні. Зрозуміло, що глобалізація трансформує масштаб “радіусу” дії довіри, змінює роль та функції основних її суб’єктів. Тому актуальним є питання про формування основних суб’єктів довіри, іншими словами, структур довіри, які відображають тенденції її формування та трансформацій у сучасних умовах розвитку суспільства. Цей аспект вивчення довіри виступає завданням для подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Селигмен А. Проблема доверия / Адам Селигмен ; пер. с англ. И. И. Мюрберг, Л. В. Соболевой. – М. : Идея-Пресс, 2002. – 256 с.
2. Гільдебранд Д., фон. Етика / Гільдебранд Дітріх фон ; пер. з англ. О. Городиської. – Львів : Видавництво УКУ, 2002. – 445 с.
3. Габермас Ю. Залучення іншого: Студії з політичної теорії / Юрген Габермас ; пер. з нім. А. Дахнія. – Львів : Астролябія, 2006. – 416 с.
4. Кожем’якіна О. Ціннісно-сміслові засади філософії довіри / О. Кожем’якіна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка

- [Текст]. Вип 95. / Треті Всеукраїнські Кулішеві читання з філософії, етнокультури, присвячені пам'яті С. Б. Кримського / за ред. В. А. Личковаха. – Чернівці : ЧНПУ, 2011. – 288 с.
5. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию / Ф. Фукуяма ; пер. с англ. – М. : ООО “Издательство АСТ”: ЗАО НПП “Ермак”, 2004. – 730, [6] с.
  6. Хоскинг Дж. Экономика доверия / Дж. Хоскинг // Неприкосновенный запас. – 2010. – №5 (73). – Режим доступа к сайту: <http://magazines.russ.ru/nz/2010/5/ho7.html>
  7. Putnam R. Bowling alone: the collapse and revival of American community / R. Putnam. New York: Simon Schuster. – 2000.
  8. Коулман Дж. Капитал социальный и человеческий / Дж. Коулман // Общественные науки и современность. Издание Президиума Российской Академии наук. – 2001. – №3. – С. 122–129.
  9. Бурдые П. Формы капитала / П. Бурдые // Экономическая социология. – 2002. – №5. – С. 60–74. – Режим доступа к сайту: http://ecsoc.hse.ru/data/670/586/1234/ecsoc_t3_n5.pdf#page=60
  10. Данкін Д. Доверие = Trust: Політол. аспект / Дмитрий Данкин. – М. : Интел ТЕХ, 1999. – 237 с.
  11. Погорелий С. Довіра до державної влади як категорія політичного управління / С. Погорелий // Державне будівництво [Електронне видання]. – 2010 – № 1. – Режим доступу до джерела: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/4/13.pdf>
  12. Эриксон Э. Детство и общество / Э. Эриксон ; пер. с англ. – СПб. : Ленато, АСТ, Фонд “Университетская книга”, 1996.
  13. Коул М. Культура и мышление / М. Коул, С. Скрибнер. – М. : Прогресс. 1977. – 264 с.
  14. Скрипкина Т. П. Психология доверия : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Т. П. Скрипкина. – М. : Издательский центр “Академия”, 2000. – 264 с.
  15. Назарук О. Довіра як передумова формування позитивного соціального досвіду особистості / О. Назарук // Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюшка НАПНУ. – К. : Інституту психології ім. Г. С. Костюшка НАПНУ, 2010. – Т. 12. – С. 216–224.
  16. Дюркгейм Э. Самоубийство. Социол. этюд. / Изд. подгот. В. А. Луковым. СПб., 1998. – С. 294–296.
  17. Мертон Р. Социальная структура и аномия / Р. Мертон // Социология преступности (Современные буржуазные теории). – М. : Прогресс, 1966. – С. 299 – 313
  18. Парсонс Т. Система современных обществ / Т. Парсонс. – М. : Аспект Пресс, 1998
  19. Вебер М. Избранные произведения / М. Вебер. – М., 1990.
  20. Штомпка П. Доверие в эпоху глобализации [Електронний ресурс] / П. Штомпка // Социальная политика и социология. – 2006. – №4. – С. 8 – 15. Режим доступа к сайту: <http://elibrary.ru/item.asp?id=14628159>
  21. Фукуяма Ф. Великий крах. Людська природа і відновлення соціального порядку / Ф. Фукуяма / Переклад з англійської Віктора Дмитрука. – Львів : Кальварія, 2005. – 380 с.
  22. Eisenstadt N. Shmuel. Multiple modernities / Smuel N. Eisenstadt. – New Brunswick, N.J. : Transaction Publishers, 2002. – 267 p.
  23. Філософський енциклопедичний словник / за ред. Шинкарук В. І., Бистрицький Є.К., Булатов М. О. ; Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАНУ, 2002. К. : Абрис. – С. 166.
  24. Кондрашова-Діденко В. І. Довіра: поліваріантність смислів / В. І. Кондрашова-Діденко, Л. В. Діденко // Теоретичні та прикладні питання економіки. – 2010. – №22. – С. 30–38.

25. Міщенко А. Довіра як складова легітимації влади в умовах сучасної демократії : авто-реф. дис. канд. політ. наук / А. Міщенко. – К., 2010. – 19 с.
26. Психологічна енциклопедія / за ред. Степанов О. М. – К. : Академвидав, 2006. – 422 с.
27. Энциклопедический словарь / под ред. И. Е. Андреевского, К. К. Арсеньева, Ф. Ф. Петрушевского; Изд. Ф. А. Брокгауз [Лейпциг], И. А. Ефрон [Санкт-Петербург]. – СПб. : Семеновская Типо-Литография И. А. Ефрона, 1890 – 1907. – Т. 1. – 41А [1–82], доп. 1–2 А [1–4].
28. Андрущенко Г. І. Походження та особливості формування довіри в сучасних суспільних системах / Г. І. Андрущенко // Соціальні технології. – 2012. – № 53. – С. 9–14. – Режим доступу до джерела: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2012_53/index.html
29. Погорелий С. Феномен довіри у зарубіжних та вітчизняних дослідженнях: генезис та сучасний стан наукової теорії / С. С. Погорелий // Теорія та практика державного управління : зб. наук. пр. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”. – 2009. – Вип. 1(24). – С. 103–110.
30. Турчин Л. Сутність поняття “довіра” як економічної категорії / Л. Турчин // Ефективна економіка. – 2012. – Режим доступу до сайту: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=1173>
31. Політологічний енциклопедичний словник : навч. посібник для студентів навчальних закладів. – К. : Генеза, 1997. – 400 с.
32. Стеценко Т. Проблема інтерпретації категорії довіри в соціології / Т. Стеценко // Соціальні виміри суспільства: зб. наук. праць. – К. : Інститут соціології НАН України, 2010. – Вип. 2 (13). – С. 80–90.
33. Стеценко Т. Становлення теорії довіри в соціології / Т. Стеценко // Соціальні виміри суспільства : зб. наук. праць. – К. : Інститут соціології НАН України, 2009. – Вип. 1(12). – С. 177–187.
34. Мышляева Т. В. Доверие в современном обществе: Подходы к анализу [Электронный ресурс] / Т. В. Мышляева. – Режим доступа к сайту: [http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990201_West_soc_2006_1\(5\)/34.pd](http://www.unn.ru/pages/issues/vestnik/99990201_West_soc_2006_1(5)/34.pd)
35. “Нові ідентичності” в Україні та світі: підстави формування, концепції, прогнози”. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.niss.gov.ua/articles/534/> (станом на 10 січня 2013).

Стаття надійшла до редколегії 26.11.2012

Прийнята до друку 13.01.2013

CONCEPTUALIZATION OF “TRUST” IN SOCIOHUMANITARIAN DISCIPLINES

T. A. Suprunets

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, 79000,
tanjasuprunec@rambler.ru*

The article examines the main approaches to the definition of trust in philosophy, psychology, history, political and economical sciences. Sociology specificity is determined by interpretation of trust. The author shows the main approaches to the study of trust in sociology, and also offers its own definition of trust, which is based on the interdisciplinary approach to the study of this phenomenon.

Key words: trust, conceptualization of trust, forms of trust, risk.

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЯ ПОНЯТИЯ “ДОВЕРИЕ” В СОЦИОГУМАНИТАРНЫХ НАУКАХ

T. A. Супрунец

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, г. Львов, Украина, 79000,
tanjasuprunec@rambler.ru*

В статье рассмотрены основные подходы к определению доверия в философии, психологии, истории, политике, экономике. Определена специфика социологии при интерпретации данного понятия. Автор также предлагает собственное определение доверия, что базируется на основе междисциплинарного подхода к изучению данного феномена.

Ключевые слова: доверие, концептуализация доверия, формы доверия, риск.